

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

В статті розглядається система організаційного забезпечення фінансового менеджменту як частина загальної системи управління підприємством. Досліджується сутність підприємництва. Доводиться, що від організаційно-правових форм господарювання залежить прийняття рішень фінансовими менеджерами.

The system of the organizational provision of financial management as the part of a general system of the enterprise's management is being considered in the article. The essence of the enterprise is being investigated. It has been proven that the decision making of financial managers depends on the organizational and legal forms of management.

Здійснення фінансового менеджменту значною мірою визначається ефективністю його організаційного забезпечення. Система організаційного забезпечення фінансового менеджменту - це взаємопов'язана сукупність внутрішніх структурних служб та підрозділів підприємства, що забезпечують розробку і прийняття управлінських рішень за окремими аспектами його фінансової діяльності та які несуть відповідальність за результати цих рішень.

Основу організаційного забезпечення фінансового менеджменту становить структура управління його фінансовою діяльністю, елементами якої є менеджери, служби, відділи та інші організаційні підрозділи апарату управління. Дана структура дозволить знизити загальний рівень управлінських витрат, забезпечить координацію дій системи фінансового менеджменту з іншими управляючими системами підприємства, підвищить комплексність та ефективність контролю реалізації прийнятих рішень. Метою роботи є дослідження сутності підприємництва та організаційно-правових форм господарювання, їх вплив на організаційне забезпечення фінансового менеджменту.

Практичне використання теоретичних положень фінансового менеджменту пов'язано із певною його організацією. Дослідження механізмів реалізації фінансового менеджменту показують, що вони мають багато особливостей і характерних рис в залежності від форм власності і організаційно-правової форми підприємства.

Фінансовий менеджмент як особлива галузь знань базується на підприємницькій діяльності, різноманітності форм власності. Розглянемо сутність підприємництва та можливі організаційно-правові форми господарювання.

Підприємницька діяльність – це основа існування ринкової економіки, її невід’ємна частина, основний рушій розвитку економічної системи держави. Підприємницька діяльність базується на праці підприємця, котрий за рахунок своїх знань, досвіду, ініціативи, власного ризику здійснює різні види діяльності з метою отримання прибутку. Вона має конкретний, цілеспрямований характер. В центрі підприємництва завжди стояв підприємець.

Проблему підприємництва детально і системно досліджували Роберт Хізріч і Майкл Пітерс. Вони прийшли до висновку, що підприємництво – це процес створення чогось нового, що володіє певною вартістю, а підприємець – це людина, яка затрачає на це всі сили, беручи на себе весь ... ризик, отримуючи в нагороду гроші і задоволення досягнутим [1, С.20].

На думку цих науковців, процес підприємництва складається із чотирьох стадій: 1) пошук нової ідеї і її оцінка; 2) складання бізнес-плану; 3) пошук необхідних ресурсів; 4) управління створеним підприємством [1, С.61].

Термін “підприємництво” має декілька значень. Найчастіше під ним розуміють економічну діяльність, яка має на меті отримання прибутку. В нашій науковій, довідковій і навчальній літературі є різноманітні визначення поняття підприємництва.

“Підприємництво – це такий вид бізнесу, який пов’язаний з виробництвом товарів, наданням послуг, створенням підприємств, вкладення в них власних засобів і взяття на себе певного ризику” [2, С.139].

Далі дане поняття розширюється і вказується, що підприємництво – це такий тип господарської поведінки, для якого характерне організаційно-господарське новаторство, пошук нових, більш ефективних способів використання ресурсів, гнучкість, постійне поновлення, готовність ризикувати.

На думку інших вчених, “підприємництво – ініціативна, самостійна діяльність громадян з метою отримання прибутку чи особистої вигоди, яка здійснюється від свого імені, під свою майнову відповідальність або від імені і під юридичну відповідальність юри-

дичної особи. Підприємець може здійснювати будь-які види господарської діяльності, які не заборонені законом, включаючи комерційне посередництво, торгово-закупівельну, консультативну та іншу діяльність, а також операції з цінними паперами” [3, С.137-138].

“Підприємництвом ... є діяльність, яка пов’язана із вкладенням засобів з метою отримання прибутку на основі поєднання власної вигоди із суспільною вигодою” [4, С.48].

У Законі України “Про підприємництво” дається таке визначення: “Підприємництво – це безпосередня, самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб’єкт підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством” [5, С.168].

Підприємницька діяльність в Україні базується на основі таких принципів:

- 1) вільний вибір діяльності;
- 2) залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян;
- 3) самостійне формування програми діяльності і вибір постачальників і споживачів вироблюваної продукції, встановлення цін відповідно до законодавства;
- 4) вільний найм працівників;
- 5) залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших видів ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством;
- 6) вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення всіх платежів, установлених законодавством;
- 7) самостійне здійснення підприємцем – юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання будь-яким підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [5, С.168].

Спочатку вважалось, що підприємець – це власник, володілець, організатор і керуючий конкретними видами підприємницької діяльності, якому належить не лише майно, отриманий прибуток, але і право приймати управлінські і організаційні рішення стосовно конкретної діяльності. Це положення справедливе для малих і навіть середніх приватних фірм, підприємств, якими фактично керують їх засновники чи спадкоємці, тобто підприємці-власники.

Однак процес розвитку підприємництва, створення акціонерних та інших видів товариств колективної форми власності призвів до значних змін у такому підході. В сучасних умовах підприємець-власник і підприємець-керуючий – це на великих підприємствах не одна і та ж особа. З цього приводу Дж.К.Гелбрейт писав: “Одна людина, яка має право власності, вже не зможе здійснювати значну владу в своїй організації. Для прийняття важливих рішень потрібні колективні знання і досвід багатьох людей... Отже, класичний підприємець зник. Новим джерелом влади стали знання і можливості їх застосовувати. Держатель акцій, який не бере участь в управлінні, навіть якщо він має їх значну кількість, став в основному пасивною фігурою... Влада перейшла до тих, хто володіє відносними знаннями, до певної колективної одиниці, яку я назвав “Техноструктура”[6, С. 384].

В Україні процес підприємництва знаходиться, в основному, на початковому етапі розвитку. Тому практично у всіх приватних фірмах, підприємствах, закритих і відкритих акціонерних товариствах фактичний підприємець-власник і підприємець-управляючий – це, як правило, одна особа, хоча форма підприємництва може маскувати дійсну суть процесів, які проходять на підприємстві. Відділення підприємця-власника від підприємця-управляючого тільки починається, але для здійснення цього процесу необхідні відповідні економічні, соціальні і юридичні умови.

Розвиток ринкових механізмів в Україні, як і в більшості колишніх республік СРСР, здійснюється в основному на базі державної власності, в той час як доля колективних і кооперативних підприємств була незначною. Тому в країні формується специфічна форма підприємництва, розвиваються різні підприємницькі структури.

Підприємницька структура – це юридична форма комерційного утворення, яка займається від свого імені підприємництвом, тобто отримує прибуток від результатів діяльності.

Підприємницька структура характеризується такими основними параметрами:

- здійснює конкретні види підприємницької діяльності, пов’язані з виробництвом чи реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг;
- володіє власним капіталом;
- залучає на договірній основі і використовує в грошовому обороті позичковий і залучений капітал;

- розпоряджається прибутком, виконуючи зовнішні зобов'язання, договори, контракти, статут;
  - бере участь в зовнішньоекономічній діяльності;
  - формує виробничу програму, вибирає постачальників і споживачів своєї продукції;
  - здійснює ціноутворення;
  - визначає і регулює форми оплати праці і преміювання працівників.
- Підприємницька структура – це система, яка базується на самокупності чи самофінансуванні. [7, С.168].

Підприємницькі структури завжди мають конкретні види і форми, котрі визначаються правом власності і організаційно-правовою формою. В Україні підприємницькі структури мають такі види і форми організації підприємницької діяльності: індивідуальні підприємства, сімейні підприємства, фермерські господарства, колективні підприємства, кооперативні підприємства, державні підприємства, комунальні державні підприємства, спільні підприємства, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, повні товариства, орендні підприємства та ін.

На основі законодавства України підприємства можуть об'єднуватися в консорціуми, асоціації, концерни.

Фінансова діяльність у всіх видах підприємницьких структур має як загальні, так і особливі риси. Фінансова діяльність породжує різноманітні види і форми фінансових відносин, які існують об'єктивно, але їх прояв відображає фактичні умови розвитку економічних відносин в країні. Рух до ринкової економіки забезпечує поступальну зміну системи фінансових відносин, що, в першу чергу, пов'язано із зміною форм власності, появи складної системи господарювання, утворення різних за своєю природою і сутністю підприємницьких структур.

“Фінансові відносини при здійсненні господарюючими суб'єктами виробничої та інвестиційної діяльності виникають, коли на грошовій основі проходить формування власних засобів підприємницьких структур, їх доходів, залучення позичкових джерел фінансування, розподіл доходів, їх використання на цілі накопичення і споживання. Ключовим моментом для цього є формування початкового капіталу, оскільки організація будь-якої нової справи потребує відповідного фінансового забезпечення”[8, С.168].

Незалежно від видів і форм підприємницьких структур фінансова діяльність складається із кількох взаємопов'язаних етапів.

Перший етап – формування початкового власного капіталу і його виробниче використання.

Другий етап – здійснення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, яка ґрунтується на використанні позичкових і залучених джерел фінансування.

Третій етап – отримання виручки від реалізації продукції (товарів, послуг) та інших видів доходів.

Четвертий етап – за рахунок отриманих грошових коштів здійснюється заміна використаних матеріальних ресурсів, коштів фонду оплати праці, виконання зобов'язань перед державою, банками, страховими організаціями, постачальниками і т.п.

П'ятий етап – завершення кругообігу вартості, формування чистого прибутку підприємницьких структур. За рахунок чистого прибутку формуються різні цільові грошові фонди, виплачуються дивіденди, проценти, повертаються кредити, здійснюються інвестиційні вкладення з метою розвитку бізнесу.

Особливості форм підприємницьких структур відчуються на кожному етапі фінансової діяльності, але найбільші відмінності спостерігаються на першому і останньому етапах.

Відмінності підприємницьких структур починаються з формування початкового капіталу як основного, базового джерела фінансової діяльності і завершуються процесом розподілу і використання отриманого прибутку.

В Україні значна частина підприємств є все ще державною. Тому фінансова діяльність в таких підприємствах регламентується державою.

Державні підприємства за рівнем підпорядкованості можуть бути: а) загальнодержавними; б) обласного (регіонального) підпорядкування; в) муніципального підпорядкування.

Незалежно від рівня підпорядкованості державного підприємства його початковий капітал формується державою, в особі відповідних органів управління. При цьому початковий капітал складається із різних видів майна, тобто необоротних і оборотних матеріальних активів, а також частки грошових засобів, необхідних для організації діяльності підприємства. Він передається підприємству в користування для здійснення фінансово-господарської діяльності. Державні підприємства не мають права власності на початковий капітал; це право належить

державі в особі відповідних органів влади і управління.

Державне підприємство здійснює свою діяльність на основі комерційного розрахунку, відповідає по всіх своїх зобов'язаннях відповідно до чинного законодавства. Воно формує і використовує цільові грошові фонди у відповідності до Статуту підприємства, виходячи із розмірів отриманого прибутку.

Фінансовий менеджмент державного підприємства має обмеження, пов'язані із державним правом власності і порядком формування і використання цільових грошових фондів. У фінансових питаннях фінансові менеджери можуть діяти у відповідності із законами ринкової економіки, можливостями підприємства, галузевими особливостями. Наявні обмеження в фінансовій діяльності зменшують ефективність роботи фінансових менеджерів, ускладнюють механізм управління фінансами.

В незалежній Україні активно формуються підприємства колективної форми власності – колективні сільськогосподарські підприємства (КСП), закриті і відкриті акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, спільні підприємства і т.п.

Колективні форми підприємств створились, по-перше, шляхом реорганізації державних підприємств, а також колгоспів у КСП, акціонерні товариства закритого і відкритого типу; по-друге, створення абсолютно нових акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, спільних підприємств і т.п.

У колективних підприємствах початковий капітал створюється шляхом вкладів засновників, пайовиків, учасників чи акціонерів у формі майнових чи грошових внесків. Завдяки цьому створений статутний капітал є власністю конкретного колективного підприємства. При цьому колективні сільськогосподарські підприємства (КСП), товариства з обмеженою відповідальністю (ТзОВ), закриті акціонерні товариства (ЗАТ), відкриті акціонерні товариства (ВАТ) мають особливості при формуванні статутного капіталу, організації поточної фінансової діяльності, розподілу і використання доходів, виплати кожному власнику належної частки чистого прибутку. Власниками колективних підприємств є фізичні і юридичні особи.

Діяльність підприємств колективної форми власності регламентується і регулюється законодавством України. Враховуючи, що кожне колективне підприємство має свої особливості, фінансовому

менеджеру необхідно знати не лише фінансовий механізм підприємства, але і специфіку його реалізації в кожному конкретному випадку, що є базою для окремого самостійного наукового дослідження.

Література

1. Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство / Пер. с англ. – М.: Прогресс-Универсал, 1992. – С.20
2. Основи економічної теорії: Навчальний посібник / За ред. В.О.Білика. – К.: Академпрес, 1994. – С.139.
3. Энциклопедический словарь предпринимателя / Сост. С.М.Синельников, Т.Г.Соломоник, Р.В.Янборисова. – СПб.: “Алга-фонд”, “АЯКС”, 1992. – С.137-138.
4. Рыночное предпринимательство: теоретические основы и практика регулирования: Учебное пособие. – М.: Институт международного права и экономики, 1994. – С.48.
5. Закон України “Про підприємництво”// Відомості Верховної Ради. – 1991. - № 14. – С.168.
6. Гелбрейт Дж.К. Жизнь в наше время. – М.: Прогресс, 1986. – С.384.
7. Павлова Л.Н. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия: Учебник для вузов – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – С.142.
8. Курс предпринимательства: Учебник для вузов / В.Я.Горфинкель, В.А.Швандар, Е.М.Купряков и др. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – С.168.